

TANULMÁNYOK

DR. JUHÁSZ ISTVÁN

ROMÁNIA ÁLLAMI FÜGGETLENSÉGÉNEK SZÁZADIK ÉVFORDULÓJA

a) A függetlenség proklamációja

1877. április 29-én a román parlament felhatalmazta az ország kormányát, hogy az oszmán hatalommal kitört háborúban tegye meg a szükséges intézkedéseket a haza létének biztosítására, valamint arra, hogy a háborút befejező béke fejezze ki Románia önállóságát, történelmi hivatása betöltésében. A javaslat abban a helyzetben született, amelyet öt Duna menti román városnak a török hajók általi bombázása teremtett. A román népet a legszélesebb körben átjárta az a felismerés, hogy elérkezett évszázadok óta élő reménye beteljesedésének pillanata: az oszmán nagyhatalom protektorátusának lerázása, az állami függetlenség proklamálása. A felhatalmazás ezt a nemzeti akaratot fejezte ki, azzal a külpolitikai realizmussal, mely a kormányra bízta, szerezze meg e döntő lépésben az európai nagyhatalmak hozzájárulását. E felhatalmazás rámutat az 1856. évi párizsi békeszerződés által kialakított helyzetre, mely a román—török viszonyt az európai nemzetközi rend kereteibe illesztette be. Mihail Kogălniceanu külügyminiszter a felhatalmazás alapján megkezdte a függetlenség kimondásához vezető diplomáciai tevékenységet, de a nemzeti akarat tárgyalások és feltételek nélküli azonnali állásfoglalást követelt. Ennek egyre sürgetőbb követelése nyilatkozott meg a következő 10 napon. 1877. május 9-én a parlament a kormány addigi lépéseinek tudomásul vételével, de a nagyhatalmak állásfoglalásának bevárása nélkül, valóban csak a nép szuverenitására támaszkodva hozta meg történelmi határozatát, és kimondta Románia és a Török Porta közötti addigi kapcsolatok megszüntetését, *Románia abszolút függetlenségét*. A deklaráció napján a parlamentet körülölelő hatalmas tömeg és annak a késő éjszakába benyúló ünnepe láthatóvá tette, hogy e határozat a nép akaratából született. Vasile Alecsandri *A Balkán és a Kárpát* c. allegorikus költeményében már három évvel korábban konkrét módon fogalmazta meg a nemzeti célt: az „agg Balkánhoz“ szolt a Kárpátok román népe:

„Hallod-e, Duna árján, nagy tengeren mi zeng szét:
A te jelszód a rabság, enyém a függetlenség.“

b) Az állami függetlenség előzményei

Az állami függetlenség kinyilvánítása egybekapcsolta Romániát azokkal a népekkel, amelyek 1875 óta egymást követő szabadságharcokban akartak véget vetni az 500 éves balkáni török uralomnak. Hercegovina és Bosznia szerb parasztjainak felkelése 1875 júliusában kezdődött, 1876 májusában indult meg a bolgár felkelés, amelyet a török katonaság kegyetlen vérengzései fojtottak el, 1876 júniusától Szerbia és Montenegro vívott négyhónapos háborút a török ellen. A függetlenségét proklamáló Románia ennek a szabadságért küzdő frontnak nemcsak egyik tagja, hanem bázist biztosítva a bolgár forradalmároknak, annak egyik támogatója is volt. A megelőző századok áldozatai fenn tudták tartani a román államok életkereteit akkor is, amikor a bolgárok és szerbek a török katonai feudalizmus közvetlen uralma alá jutottak. Az ottomán nagyhatalom elleni végső harcban Románia az állami szervezet és önálló hadsereg erőivel vett részt; olyan helyzetből indult el, amelyet a román népnek sokszázados önvédelmi harca biztosított a XIX. századi utódok számára. A „negyvennyolcas“ román nemzedék történetírói, politikusai és költői a függetlenség előkészítésében és kivívásában a századokon át védelmezett román államiság hagyományait tudatosították, s így vértették fel népüket a döntő küzdelemre. Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul nemcsak a nép szabadságának hősei, hanem az állami szuverenitás védelmezői voltak, s bár nem tudták feltartóztatni a középkori Európa legnagyobb katonai hatalmát, megmentették a Román országok állami létét.

Nicolae Iorga megállapítása szerint a függetlenség vágya a román történelem egyik permanens vonása. A mai román történetírás a román—török viszony alapos elemzésével igazolja, hogy e törekvésnek reális alapot adtak a román—török viszonyt szabályozó politikai szerződések. Különösen az oszmán hatalom európai expanziója második szakaszában, a Konstantinápoly eleste (1453) és Bécs ostroma (1683) közötti időben töltöttek be ezek a szerződések normatív szerepet. A román államiság kontinuitásának elismerése és garantálása jellemző módon fejeződött ki pl. az első moldvai „kapitulációban“ (1511), amelyben a Porta elismerte az ország „szabad és meg-nem-hódított“ jellegét, elismerte, hogy „saját törvényei szerint, a Porta beavatkozása nélkül kormányoztatik“. A török fennhatóság mindkét fejedelemség felett — éppen úgy, mint az erdélyi fejedelemség életében — a Portának fizetett adóra és a fejedelemségnek a török általi megerősítésére korlátozódott.

A hanyatló török hatalom a fanarióta fejedelmek trónrahelyezésével szorosabbra vonta a román fejedelemségek állami életének kereteit, tovább korlátozta szabadságukat, de a megelőző évszázadok intézményeit a XVIII. századi tirannizmus sem törölte el.

A török fönhatóság utolsó századában, kezdve az 1774. évi kucsukainardzsi békével, a román fejedelemségek állami létét két kelet-európai nagyhatalom: a cári Oroszország és a török Porta ismételtelen el-

ismerte, autonómiáját megerősítette. Bár az orosz—török háborúk évszázada nem szüntette meg a török protektorátust és a két fejedelemség kiszolgáltatottságát, kiemelte a két államszervezet európai jelentőségét. Előbb a két nagy ellenfél politikai irányítóiban, majd a harcaiba beavatkozó közép-európai és nyugat-európai államokban is kialakította azt a felismerést, hogy a két nagyhatalmat egymástól elválasztó román állam európai egyensúlyt biztosító hivatást tölt be. A kelet-európai hegemoniáért küzdő nagyhatalmak háborúiban, békekötésekben és szerződéseikben egyformán tekintetbe vették az Al-Duna vidékének két történeti román államát.

A nagyhatalmi szempontok és nemzeti érdekek összeütközése azonban elkerülhetetlen volt. Az 1848-as forradalom, az 1859. évi unió igazolta, hogy a román nép önmagáért építi, erősíti államát. A felvilágosodás és a nemzeti romantika írói, a parasztságot a hatalom megszerzésére indító 1821. évi forradalom, a liberális demokrácia eszmehirdetői és politikusai, a kialakuló városi polgárság és a növekvő munkásosztály harcai kibontakoztatják a román nemzettudat politikai programját. Ezt a programot fejezte ki Vasile Alecsandri 1848-ban írt *Románia ébresztése* című verse:

„A világ most fojtó álmok vasbilincseit leverte,
Rég óhajtott célok útján indul bátran mindenütt

— — —

Csak te járod, jó román nép, egyre még a vaksötétet

— — —

Meddig hajtsz térdre minket vak kegyetlen, lomha zsarnok

— — —

Fel, románok! A világ néz, mint leszünk mi szabad nemzet!

Románia nevének elismertetése, a Cuza—Kogălniceanu nemzedéke szívós harcának egyik fő politikai célkitűzése, azt fejezte ki, hogy a felébredt román nép olyan államot kíván kiharcolni, mely az egész nép egységének, felemelkedésének legyen eszköze, szimbóluma és biztosítéka. A nagyhatalmak politikusai által elismert hagyományos román államiség lehetett megosztott fejedelemség, lehetett egy fejlődés nélküli agrár társadalom otthona és lehetett a török Porta adófizetője vagy az európai nagyhatalmak privilegizált vállalatának gazdasági függvénye — mivel a nagyhatalmi szempont nem látott benne többet, mint ütköző területet a cár és a szultán birodalma között —, de a felébredt román nép számára ez az öröklött állam csak mint megújult állam jelenthetett célt és értéket: mint egységes, mint a társadalmi igazságságot megvalósító, a modern fejlődést elindító, mint szabad, független, vagy — amint 1877-ben kifejezték — „abszolút független“ ország!

A függetlenség a nemzeti célok megvalósításáért vállalta az öröklött államiságnak a teljes szuverenitásra való felemelését, s ezzel az egység útját, s vele együtt a harcot és az áldozatot.

c) A függetlenségi háború

A függetlenség kivívásának egyetlen reális útja a cári Oroszországgal való katonai szövetség volt. A török birodalom — gazdasági-társadalmi hanyatlása és belső politikai zavarai ellenére — még mindig katonai nagyhatalom volt.

Oroszország 1877. április 12-én hadat üzent Törökországnak. A háború 9 hónapig tartó harc és 1 hónapig tartó fegyverszünet és tárgyalás után 1878. február 19-én ért véget (san-stefanói béke).

Az orosz hadsereggel való együttműködésről szóló konvenciót 1877. április 4-én Mihail Kogălniceanu külügyminiszter írta alá. A megegyezés biztosította az orosz csapatoknak Románián való átvonulását és élelmezését, rendelkezésükre bocsátotta a román vasútvonalakat, valamint azt, hogy az orosz seregek felvonulásáig a román hadsereg őrzi a Duna vonalát. Ezzel elejét vették annak, hogy az ország hadszíntérré váljék. Az oroszok kötelezték magukat, hogy tiszteletben tartják a román állam politikai jogait, megőrzik és megvédik Románia területi integritását. Az orosz felvonulásig a román divíziók fele Bukarest környékét, másik fele Olténia nyugati sarkában Calafatot védelmezte, majd az egész román hadsereg Olténiában koncentráltatott.

A törökök ellen felvonuló orosz hadsereg fő ereje, négy orosz hadtest, két hónappal a hadüzenet után, 1877. június közepén kelt át a Dunán Zimniceánál, az Olt torkolatától keletre. Az átkelést gyors előnyomulás követte, mely egy hónap alatt áttörte a Balkán hegység török védelmi vonalát, birtokba vette a Sipka-szorost, és itt tartotta magát a török ellentámadással szemben. Az orosz előnyomulást és az egész hadjárat sikerét azonban súlyosan veszélyeztette az, hogy a fővonaltól nyugatra, Bulgária északi részén a plevnai erődítményt az oroszok nem tudták bevenni, s itt Oszmán Pasa Szerbiából hozott mintegy 40 000 főnyi serege az orosz sereget bekerítéssel fenyegette. Így lett az egész európai közvélemény által számon tartott bulgáriai hadszíntérnek a Sipka-szoros után Plevna a legismertebb helységneve.

A háború első hónapjaiban az oroszok visszautasították a román hadseregnek a bulgáriai harcokba való beavatkozását, de plevnai vereségük után segítséget kértek. 1877 augusztusában jött létre a katonai kooperációra vonatkozó újabb megállapodás. A két hadvezetőség együtt dolgozta ki a plevnai frontra váró feladatokat, s e front román és orosz erőinek főparancsnoka I. Károly, Románia hercege lett.

1877. augusztus 30-án került sor a harmadik plevnai csatára, amelyben e várat körülvevő 14 erődítmény láncolatát délről három orosz hadsereg, keletről a román hadsereg ostromolta. A hadvezetőség hibái miatt ez az ütközet követelte a legtöbb emberi áldozatot. Ekkor lett a Grivica helynév a román történelem kitörölhetetlen része. A két rendkívül erős grivicai erődítmény közül az egyiket a román hadsereg nemcsak bevette, hanem meg is tartotta (Grivica 1). Mivel az áldozatok emléke egybefonódott a kivívott katonai siker tudatával, a tűzkeresztség megerősítette a 38 000 főt számláló román operatív hadsereg egészét.

A további hasztalan áldozat elkerülésére a hadvezetőség Plevna teljes körülzárolására és rendszeres ostromára határozta el magát. E lassúbb hadviselésben az oroszok Plevna déli és nyugati elővárosait, a románok az északi vonalon Rahovát foglalták el. Az ostromlók hátát biztosító győzelmek után, november 28-án indult meg a végső támadás Plevna ellen; ebben a döntő csatában a plevnai front északkeleti oldalán támadó román hadsereg vette be Opanez erődítményét s ejtett fogságba mintegy 7000 török katonát. A nagy küzdelem végét jelezte az, hogy a harcokban megsebesült Oszman pasa a román tartalék-divízió parancsnokának (Cerchez ezredes) megadta magát, s elrendelte a még harcban álló török erőknek a kapitulációt (összesen mintegy 45 000 török fogoly).

A plevnai győzelem után egy hónapnak kellett eltelnie, amíg az orosz, román seregek újabb támadásokra csoportosíthatták erőiket. A rettenetes tél, a sokszor 1 méteres hó ellenére a fő támadási vonalon egymás után foglalták el Szófiát, Filippopolt, Adrianopolt és érkeztek Konstantinápoly elé (dec. 23—jan. 18.). A nyugati hadszíntéren a román hadsereg feladata lett a Duna menti legerősebb török vár, Vidin ostroma s az onnan fenyegető török támadás megelőzése. 15 000 katonával ezt a várat is erődítménygyűrű és kiváló tüzérség védte. A vár körülzárása december végére fejeződött be, s az ostrom január közepén az elővárak elleni rohammal kezdődött. Ekkor lett a Smírdan falu melletti három erődítmény olyan emlékezetessé, amint Grivica bástyái négy és fél hónappal korábban. Az egész bulgáriai hadviselés 10 000 áldozatot követelt a román hadseregtől halottakban és sebesültekben, s e nagy számból mintegy 2000 esik a harmadik plevnai csata napjára s mintegy 600 Smírdan ostromára. A hadtörténelem éppen úgy, mint a résztvevők emlékeit megörökítő líra, epika, festészet — egyformán arról vallanak, hogy az áldozatok nagy számát a törökök jobb fegyverei, ágyúi és messzehordó puskái ellen kézi fegyverekkel küzdő, valójában a testüket harcra dobó román dorobáncok áldozatkészsége magyarázza.

Az, amit Vasile Alecsandri mindjárt Grivica után megénekelt, az egész észak-bulgáriai román hadviselés, hősiesség és áldozat összefoglalója lett.

„Ólomzáport szór ránk a vár,
Megáll a szív verése!
Vad rendeket vág a halál,
De más tolul a részbe!“

(Peneş Curcanul)

Vasile Alecsandri *A mi katonáink* című kötete minden hadi tudósításnál és történelmi elemzésnél hívebben tükrözi azt, ahogyan a román nép katonáin át részt vesz az orosz—török háborúban. Valójában, lényeg szerint, az önmaga felszabadulását, országa függetlenségét biztosító küzdelemben. Ebben a lírai hadi krónikában valamilyen ősi törvény szólal meg, mely a szabadságot az áldozathoz köti. Alecsandri leíró művészete

úgy mutatja meg a katonák áldozatának, szenvedéseinek, halálának emberi vonásait, hogy ebben egyúttal kifejezést nyert, hogy bármilyen rettenetes is volt, ezt a sorsot vállalni kellett!

Az *Óda a román katonákhoz* Plevna eleste dátumán az önkéntes áldozatvállalás gondolatában egybekapcsolta a román múltat, jelent és jövőt.

„Mert mint fény ha hull a földre: tettek mutatja hűen,
Hogy a múltban kik valánk mi s kik leszünk az új jövőben!“

A függetlenség román költőjével együtt emlékezünk Arany Jánosra is, aki a szabadság hivatott magyar énekese, Petőfi helyett és reá emlékezve ünnepelte *Plevna* című versében 1877 őszén a szabadságnak ezt az új diadalát:

„Hol a lant, melynek húrja
a harc zaján is túl kiáltson: »Csak diadalra . . . csak tovább . . .«

— — — —

Ki zsarnok volt s Európa réme,
Most ezt nagy rémtől menti meg,
S a népszabadság szent nevébe'
Övé a zászló, mely lebeg.

— — — —

Azért e zászlónak dicsőség!
S magyar ajakról kétszeres! . . .

— — — —

S e diadal-nap életemnek
Megaranyozza alkonyát.“

d) A függetlenségért hozott áldozatok jelentősége

1877—1878 román nemzeti jelentőségének felmérése hiányos maradna, ha csak a katonák áldozatait tartanók szem előtt. A függetlenségi döntést megelőző éveket súlyos pénzügyi válság jellemezte, s az államadósságok között a hadsereg felszerelése elmaradt. A török háború összesen mintegy 100 000 katona behívását, mozgósítását tette szükségessé, de a behívottaknak puskával való ellátását csak egy ad hoc társadalmi gyűjtő mozgalom tette lehetővé. A hadsereg táplálására a kincstár bevezette a rekvirálásokat. A parasztság készséggel támogatta az országos akciót, míg a nagybirtokosok és nagybérlok elrejtették készleteiket. A társadalmi önkéntes támogatás mértékére jellemző: míg a rekvirálások végső értéke 11 millió lejűt tett ki, az, amit a hadsereg élelmi-szerekben önként kapott a lakosságtól — ismét elsősorban a parasztságtól —, 9 millió lej volt.

A katonák önfeláldozása s a sok társadalmi gyűjtő akció egyformán azt mutatja, hogy az 1877—78-as román—török háborúnak román oldalon a legfontosabb jellemvonása az önkéntesség volt. Egyik nagyhatalom sem kényszerítette rá a román népre ezt a háborút: önmaga akart szembeszállni sokszázados elnyomóival s akarta megszerezni így egy új történelemhez a győzelem jogát. Ez az önkéntesség vonzotta Erdély és Bukovina román ifjúsága egy részét is, hogy átkelve a határon jelentkeztek önkéntes katonai szolgálatra. 1877. június 2-án az önkéntesség szolidaritása nevében írta Gh. Barițiu brassói újságja ezeket a történelmi szavakat: „A román katona ügye általános román ügy, győzelme az egész nemzeté.” Ez az önkéntesség teremtette meg a vöröskeresztés tábori kórházakat, amelyek munkájában a bukaresti orvoskar professzorai és diákjai mellett részt vettek erdélyi német és magyar orvosok is, s az ápoló személyzetben a Román Ortodox Egyház 200 szerzetese és 100 apácája.

A török hatalom felszámolásához önként nyújtott segítség a maga fő törekvésében, a függetlenség elismertetésében, teljes eredményt hozott. Az 1877. május 9-i deklarációval kapcsolatos állásfoglalást a legtöbb európai főváros külügyminisztériumában elhalasztották a háború utánra. A háború győzelmes befejezése után azonban a román függetlenséget elismerte mind a san-stefanói külön orosz—török béke, mind az 1878 júliusában összegyűlt berlini kongresszus.

Brătianu és Kogălniceanu berlini missziójának igazi hátvédje az a nemzeti akarat, mely áldozatokkal igazolta függetlenségi és felemelkedési törekvését. 1878-ban azonban még nem jött el a nemzeti akaratok meghallgatásának ideje. Azok érvényesítése útján továbbhaladásra, további harcra és további áldozatokra volt szükség. A függetlenségi háborút a román nép áldozatai nyerték meg, bebizonyították, hogy akik vagyonukat, életüket adják a hazáért, ők a nemzet és az ország, még akkor is, ha nevükben a földesúri és polgári pártok kormányoznak s követeléseiket a diplomataik korlátozzák.

A függetlenség kivívása valóban fordulópont a XIX. századi román felemelkedés történetében. A nép kivívta a politikai nemzet szuverén rangját. A győzelem csúcán azonban a felelősséget hordozók, a közösség írói, tudósai, vezérei felismerték a továbbhaladás feladatait: teljessé és erőssé tenni a jövőndőt.

AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ KÉPVISELŐ TANÁCSA megrendült lélekkel, de Isten akaratában megnyugodva jelenti, hogy

Dr. MIKÓ IMRE
főgondnok

életének 66. évében, március 21-én, hosszas szenvedés után nemes lelkét visszaadta Teremtőjének.

Azzal a buzgósággal és ragaszkodással, amelyet azoktól a hitvalló őseitől örökölt, „akik előtte jártak“, kora ifjúságától élete utolsó leheletéig példaadó hűséggel szolgálta népünket, az együttlakó népek testvériségét, egyházunkat és hazánkat.

Mint bölcs egyházkormányzó egyházunk életének irányításában odaadó felelősségtudattal és szerető gondoskodással vett részt.

Nagyszerű írásaiban múltbeli nagyjaink életét és tevékenységét ihletett módon örököltette meg.

Köszönjük gondviselő Istenünknek tartalmas, színes, gazdag, áldott életét.

Emlékét hálás kegyelettel őrizzük!

A hamvasztás utáni gyászszertartás, utolsó akaratára értelmében, a Petőfi utcai 17. szám alatti családi háznál, március 29-én, kedden délután 1/24 órakor lesz.

Az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa